

“Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” ESF projekta identifikācijas Nr. 7.3.1.0/16/I/001

Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.3.1. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” projekts „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr.7.3.1.0/16/I/001)

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2017-2018

Pasūtītājs:

Valsts darba inspekcija

Izpildītājs:

Personu apvienība

SIA “Civitta Latvija”, SIA “GRIF” un UAB “Civitta”

TEMATISKIE PIELIKUMI

DARBA AIZSARDZĪBAS PRASĪBAS DROŠĪBAS ZĪMJU LIETOŠANĀ

Saīsinājumu saraksts

DAS	Darba aizsardzības speciālists
MK	Latvijas Republikas Ministru kabinets
VDI	Valsts darba inspekcija

Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā

Kas ir drošības zīmes?

Atbilstoši Ministru kabineta (turpmāk – MK) 03.09.2002. noteikumiem Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā” drošības zīme tiek definēta kā “uz konkrētu objektu, darbību vai situāciju attiecināma zīme, signālkrašojums, akustisks vai roku signāls, kā arī vārdiska saziņa, kas sniedz drošības informāciju darba vietā” [7]. Drošības zīmju uzdevums ir “ar zīmju, krāsu, gaismas vai akustiskajiem līdzekļiem, kā arī vajadzības gadījumā ar vārdu vai žestu palīdzību, sniegt norādījumus attiecībā uz darba drošību un veselības aizsardzību” [4]. Augstāk minēto MK noteikumu ietvaros izdalītas šādas darba vietā lietojamās drošības zīmes:

- **aizlieguma zīme** – “zīme, kas aizliedz darbību, kura var radīt bīstamu situāciju”;
- **brīdinājuma zīme** – “zīme, kas brīdina par risku vai bīstamību”;
- **rīkojuma zīme** – “zīme, kas norāda uz konkrētu darbību”;
- **pirmās palīdzības, evakuācijas izeju un glābšanas papildizeju zīme** – “zīme, kas sniedz informāciju par pirmās palīdzības sniegšanas vietām, evakuācijas izejām un glābšanas papildizejām”;
- **ugunsdrošības zīme** – “zīme, kas sniedz informāciju par ugunsdzēsības iekārtām un līdzekļiem, un to atrašanās vietām, kā arī informāciju par apzīmējumiem evakuācijas plānos vai ugunsdzēsības, glābšanas un civilās aizsardzības pasākumu plānos”;
- **informācijas zīme** – “zīme, kas sniedz papildus informāciju par aizlieguma, brīdinājuma, rīkojuma, pirmās palīdzības, evakuācijas izeju un glābšanas papildizeju un ugunsdrošības zīmēm”;
- **signālkrašojums** – “krašojums ar specifisku nozīmi”;
- **izgaismota zīme** – “zīme, kas izgatavota, izmantojot puscaurspīdīgu vai caurspīdīgu materiālu, un ir no iekšpuses vai aizmugures izgaismota”;
- **akustisks signāls** – “kodēts (iepriekš noteikts) skaņas signāls, kas tiek pārraidīts ar attiecīgu ierīci, neizmantojot cilvēka balsi vai to atdarinošu mākslīgi radītu balsi”;
- **vārdiska saziņa** – “saziņa, kas sniedz kodētu (iepriekš noteiktu) drošības informāciju ar cilvēka balsi vai to atdarinošu mākslīgi radītu balsi, izmantojot piemērotu ierīci”;
- **roku signāls** – “signāls, kas sniedz kodētu (iepriekš noteiktu) drošības informāciju ar roku un plaukstu kustībām vai pozīcijām personām, kuras izpilda apkārtējiem bīstamus manevrus vai atrodas šo manevru darbības zonā” [7].

Drošības zīmes darba devējs nodrošina tādās darba vietās, kurās

“darba vides risku vai nopietnas un tiešas briesmas nevar novērst vai samazināt ar kolektīvās aizsardzības tehniskajiem līdzekļiem, kā arī darba organizācijā lietotajiem līdzekļiem, metodēm un procedūrām.” [7]

Drošības zīmju izvietošana darba vietā ir papildu darba aizsardzības pasākums, bet tas pilnībā nenovērš darba vidē pastāvošos riska faktoros [4].

Normatīvie akti, kas reglamentē drošības zīmju lietošanu

Drošības zīmju lietošanu darba vietā reglamentē šādi normatīvie akti:

- MK 03.09.2002. noteikumi Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā” [7];
- MK 16.05.2017. noteikumi Nr.260 “Noteikumi par kārtību, kādā izvietojami informatīvie uzraksti vai simboli par smēķēšanas aizliegumu un atļauju smēķēt, kā arī par uzrakstu un simbolu paraugiem” (šis

normatīvais akts nomainīja MK 20.12.2005. noteikumus Nr.976 “Noteikumi par kārtību, kādā izvietojami informatīvie uzraksti vai simboli par smēķēšanas aizliegumu un atļauju smēķēt, kā arī par uzrakstu un simbolu paraugiem”, kas zaudēja spēku 01.03.2017.) [5];

- MK 02.10.2001. noteikumi Nr.421 “Noteikumi par darba vietu aprīkošanu uz ceļiem”[8];
- MK 19.04.2016. noteikumi Nr.238 “Ugunsdrošības noteikumi”[6].

Drošības zīmju izvietošana

Darba devēju aptauja

2018.gadā tikai 29,6% darba devēju Latvijā apgalvoja, ka viņi pēdējā gada laikā ir ieguldījuši līdzekļus drošības zīmju izvietošanai uzņēmumā/iestādē (2013.gadā – 37,3%, 2010.gadā – 44,2%, 2006.gadā – 44,5%). Dinamikā šādu darba devēju īpatsvars ir samazinājies.

1. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuri minēja, ka pēdējā gada laikā ieguldījuši finansiālos līdzekļus drošības zīmju izvietošanai uzņēmumā/iestādē, %

Tautsaimniecības nozares**	2006	2010	2013	2018
Būvniecība	65,2	79,3	47,4	42,9
Veselība un sociālā aprūpe	59,0	52,6	86,8	39,8
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	78,7	63,7	64,4	36,2
Metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas	66,2	56,7	54,0	29,0
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	76,4	67,9	64,5	24,1
Ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	*	59,4	64,6	19,6
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	42,6	51,7	42,5	19,3
Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana	66,6	75,3	56,2	19,1
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	70,0	45,1	63,5	15,4
Apstrādes rūpniecība	51,6	58,7	57,2	15,4
Papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana	*	32,7	37,6	14,3
Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana	*	48,4	43,9	9,6
Zivsaimniecība	58,0	25,5	23,3	7,0

Piezīmes:

* – šāda informācija nav pieejama;

** – tabulā nav iekļauta sadaļa “Citas nozares”

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

2018.gadā visbiežāk līdzekļus drošības zīmju izvietošanai ieguldīja darba devēji no tādām tautsaimniecības nozarēm kā būvniecība, veselība un sociālā aprūpe un elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana. Aptaujas ietvaros tikai šo nozaru respondenti drošības zīmju nodrošināšanu uzņēmumā/iestādē pieminēja biežāk nekā vidēji Latvijā. Visretāk drošības zīmju izvietošanai ieguldīti līdzekļi tādās nozarēs kā zivsaimniecība, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana un papīra, papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana. Salīdzinot ar iepriekšējo pētījumu datiem, darba devēju

īpatsvars, kuri pēdējā gada laikā ir ieguldījuši līdzekļus drošības zīmju izvietojšanai uzņēmumos/iestādēs, ir samazinājies visās nozarēs, bet visvairāk – ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes, pārtikas produktu un dzērienu ražošanas, apstrādes rūpniecības un veselības un sociālās aprūpes nozarēs (1. tabula). Ja drošības zīmes uzņēmumā/iestādē ir bijušas izvietotas kvalitatīvi un darba vide (piemēram, telpu izvietojums) netiek mainīta, tad, iespējams, jaunas drošības zīmes katru gadu iegādāties nav nepieciešams, tajā pašā laikā tādā nozarē kā būvniecība, kur būvobjekti nepārtraukti mainās un drošības zīmēm jābūt labi pamanāmām, to iegādei no jauna jāpievērš īpaša uzmanība katru gadu.

Līdzīgi kā iepriekšējo gadu pētījumos arī 2018.gadā respondenti no lielākiem uzņēmumiem/iestādēm līdzekļu ieguldīšanu drošības zīmju izvietojšanai minēja biežāk. Salīdzinot ar 2013.gada rezultātiem, darba devēji no visu lielumu uzņēmumiem/iestādēm ievērojami retāk norādīja, ka drošības zīmes uzņēmumā/iestādē tika iegādātas:

- 1-10 nodarbinātie – 28,3% (2013.gadā – 30,7%, 2010.gadā – 40,0%, 2006.gadā – 36,4%);
- 11-49 nodarbinātie – 44,9% (2013.gadā – 74,5%, 2010.gadā – 64,9%, 2006.gadā – 62,9%);
- 50-249 nodarbinātie – 50,3% (2013.gadā – 80,3%, 2010.gadā – 79,3%, 2006.gadā – 82,3%);
- 250 un vairāk nodarbināto – 29,6% (2013.gadā – 83,2%, 2010.gada – 77,8%, 2006.gadā – 81,5%).

Līdzīgi kā iepriekšējos gados – 2018.gadā biežāk drošības zīmju izvietojšanu minēja darba devēji no uzņēmumiem/iestādēm, kas dibināti līdz 1990.gadam, retāk – jaunākos uzņēmumos/iestādēs. Uzņēmumi/iestādes, kuri dibināti no 2011. līdz 2015.gadam, ir vienīgie, kuros, salīdzinot ar 2013.gadu, biežāk nodrošināta drošības zīmju izvietojšana, ko varētu skaidrot ar to, ka šajos uzņēmumos/iestādēs stabili un pārdomāti uzsākts business, veidojot arī normatīvajiem aktiem atbilstošu vidi uzņēmumā/iestādē:

- līdz 1990.gadam – 45,0% (2013.gadā – 70,5%, 2010.gads – 54,9%, 2006.gads – 70,4%);
- 1991.-1995.gads – 31,3% (2013.gadā – 42,6%, 2010.gads – 45,0%, 2006.gads – 47,6%);
- 1996.-2000.gads – 28,6% (2013.gadā – 32,0%, 2010.gads – 37,4%, 2006.gads – 38,9%);
- 2001.-2005.gads – 23,8% (2013.gadā – 35,7%, 2010.gads – 47,0%, 2006.gads – 44,6%);
- 2006.-2010.gads – 25,0% (2013.gadā – 30,3%, 2010.gads – 44,5%);
- 2011.-2015.gads – 23,4% (2013.gadā: 2011.-2013.gads – 19,9%);
- 2016.-2018.gads – 20,0%.

2018.gadā respondenti no valsts sektora biežāk nekā aptaujātie no privātā sektora vai sabiedriskajām organizācijām apgalvoja, ka ieguldījuši finansiālus līdzekļus drošības zīmju izvietojšanai. Turklāt dinamika rādītāji ir pasliktinājušies visos sektoros, īpaši – valsts sektorā un sabiedriskajās organizācijās:

- valsts sektors – 31,7% (2013.gada – 78,3%, 2010.gadā – 71,4%, 2006.gadā – 67,3%);
- privātais sektors – 29,7% (2013.gadā – 34,5%, 2010.gadā - 45,2%, 2006.gadā - 43,3%);
- sabiedriskās organizācijas – 0,0% (2013.gadā – 54,3%, 2010.gadā - 17,4%, 2006.gadā - 54,2%).

Atkarībā no uzņēmuma/iestādes īpašumtiesībām 2018.gadā darba devēju, kuri apgalvoja, ka pēdējā gada laikā ieguldījuši finansiālos līdzekļus drošības zīmju izvietojšanā, procentuālais sadalījums bija šāds:

- vietējais īpašnieks – 30,6%, 2013.gadā – 36,7%, 2010.gadā – 45,0%, 2006.gadā – 44,4%;
- ārvalstu īpašnieks – 10,0%, 2013.gadā – 49,5%, 2010.gadā – 34,0%, 2006.gadā – 45,2%;
- gan vietējais, gan ārvalstu, nav vairākuma īpašumtiesību – 25,8%, 2013.gadā – 41,3%, 2010.gadā – 34,2%, 2006.gadā – 48,1%).

Kā redzams, 2018.gadā biežāk drošības zīmes ir iegādājušies uzņēmumi/iestādes ar galvenokārt vietējām īpašumtiesībām, kas ir atšķirīga tendence kā 2013.gadā, kad biežāk drošības zīmes nodrošināja uzņēmumi/iestādes ar galvenokārt ārvalstu īpašumtiesībām. Lai gan vērojamas būtiskas izmaiņas, salīdzinot

ar 2013.gadu, jāņem vērā, ka arī 2010.gadā bija vērojama līdzīga tendence kā 2018.gadā. Jāatzīmē arī tas, ka drošības zīmes tiek lietotas ilgāk par gadu, tātad ne katru gadu nepieciešams ieguldīt līdzekļus to izvietojšanai.

Atbilstoši Valsts darba inspekcijas (turpmāk – VDI) reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritoriju sadalījumam 2018.gadā visbiežāk drošības zīmes nodrošinātas uzņēmumos/iestādēs Kurzemes reģionā, bet visretāk – Rīgas reģionā:

- Kurzemes reģions – 39,7% (2013.gadā – 72,4%, 2010.gadā – 34,7%);
- Zemgales reģions – 32,9% (2013.gadā – 47,1%, 2010.gadā – 56,3%);
- Vidzemes reģions – 30,3% (2013.gadā – 45,1%, 2010.gadā – 47,3%);
- Latgales reģions – 29,0% (2013.gadā – 70,4%, 2010.gadā – 65,0%);
- Rīgas reģions – 25,9% (2013.gadā – 26,1%, 2010.gadā – 38,7%).

Salīdzinot ar 2013.gada aptaujas datiem, redzams, ka visos reģionos drošības zīmju iegāde ir samazinājusies, bet īpaši – Kurzemes un Latgales reģionos.

Nodarbināto aptauja

2018.gadā 59,3% respondentu apgalvoja, ka viņu darba vietās pēdējā gada laikā ir izvietotas drošības zīmes (2013.gadā – 33,9%, 2010.gadā – 40,3%, 2006.gadā – 34,8%). Dinamikā ievērojami palielinājies šādu nodarbināto īpatsvars. Lai gan šādi rezultāti kontrastē ar darba devēju atbildēm, jāņem vērā, ka nodarbinātajiem ne vienmēr ir zināms, kad šādi darba aizsardzības līdzekļi iegādāti.

2. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kuri apgalvoja, ka pēdējā gada laikā darba devējs uzņēmumā/iestādē nodrošināja drošības zīmju izvietojšanu, %

Tautsaimniecības nozares**	2006	2010	2013	2018
Elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana	64,3	66,5	62,5	78,4
Apstrādes rūpniecība	43,6	62,3	61,0	74,5
Koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana	46,6	52,1	70,0	71,4
Pārtikas produktu un dzērienu ražošana	38,3	52,6	49,8	69,7
Papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana	*	48,8	49,8	68,4
Būvniecība	32,9	54,5	59,3	66,7
Tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana	*	41,4	57,6	65,6
Veselība un sociālā aprūpe	*	30,2	47,7	63,2
Metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana, izņemot mašīnas un iekārtas	46,6	54,7	54,8	62,0
Zivsaimniecība	25,7	29,3	78,9	56,0
Ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija	*	*	45,2	54,8
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	41,2	46,7	44,5	49,5
Ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde	67,4	85,9	63,3	39,4

Piezīmes:

* – šāda informācija nav pieejama;

** – tabulā nav iekļauta sadaļa "Citas nozares"

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=2502, 2013.gadā n=2383, 2010.gadā n=2378, 2006.gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

Saskaņā ar 2018.gada aptaujas rezultātiem visbiežāk drošības zīmes tika nodrošinātas elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas uzņēmumos, apstrādes rūpniecības uzņēmumos un koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas un mēbeļu ražošanas uzņēmumos, bet visretāk – ūdens apgādes, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācības uzņēmumos, lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumos un ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes uzņēmumos. Salīdzinot ar 2013.gada pētījuma datiem, 2018.gadā gandrīz visās nozarēs, izņemot zivsaimniecību un ieguves rūpniecību un karjeru izstrādi, vērojams nodarbināto īpatsvara pieaugums, kuri atbildējuši, ka darba devējs nodrošina drošības zīmju izvietojumu.

2018.gada nodarbināto aptaujā drošības zīmju izvietojumu uzņēmumā/iestādē biežāk atzīmēja sievietes (2018.gadā – 60,6%, 2013.gadā – 43,8%, 2010.gadā – 33,2%, 2006.gadā – 30,5%), un šī tendence atšķiras no visu iepriekšējo gadu aptaujām, kurās šādu aizsardzības pasākumu veikšanu biežāk minēja vīrieši (2018.gadā – 57,6%, 2013.gadā – 53,2%, 2010.gadā – 50,4%, 2006.gadā – 40,1%). Turklāt gan sieviešu, gan vīriešu īpatsvars, kuri minēja, ka drošības zīmes ir nodrošinātas, ir pieaudzis, salīdzinot ar 2013.gada aptaujas datiem. Šādas izmaiņas dinamiskā varētu liecināt, ka darba vide attiecībā uz drošības zīmju izvietojumu kļūst arvien sakārtotāka.

2018.gadā līdzīgi kā 2013.gadā vērojama tendence, ka, pieaugot respondentu vecumam, pieauga respondentu īpatsvars, kuri bija atzīmējuši, ka pēdējā gada laikā drošības zīmes uzņēmumā/iestādē tika iegādātas un izvietotas:

- 18-24 gadi – 50,4% (2013.gadā – 44,9%, 2010.gadā – 26,6%, 2006.gadā – 29,5%);
- 25-34 gadi – 57,1% (2013.gadā – 46,6%, 2010.gadā – 44,7%, 2006.gadā – 34,1%);
- 35-44 gadi – 60,3% (2013.gadā – 47,6%, 2010.gadā – 42,7%, 2006.gadā – 34,1%);
- 45-54 gadi – 61,1% (2013.gadā – 48,3%, 2010.gadā – 37,0%, 2006.gadā – 37,1%);
- 55-74 gadi – 62,0% (2013.gadā – 51,3%, 2010.gadā – 45,2%, 2006.gadā – 36,6%).

2018.gadā visbiežāk drošības zīmju izvietojumu ir atzīmējuši nodarbinātie ar pamatizglītību un vidējo profesionālo izglītību, bet retāk – ar sākumskolas vai nepabeigtu pamatizglītību. Salīdzinot ar 2013.gada rezultātiem, aptaujāto īpatsvars, kuri minējuši, ka viņu darba vietā ir izvietotas drošības zīmes, ir pieaudzis visās respondentu grupās:

- sākumskolas, nepabeigta pamatizglītība – 50,3% (2013.gadā – 26,7%, 2010.gadā – 78,0%, 2006.gadā – 33,3%);
- pamatizglītība – 63,5% (2013.gadā – 46,1%, 2010.gadā – 42,4%, 2006.gadā – 31,6%);
- vidējā izglītība – 56,6% (2013.gadā – 45,5%, 2010.gadā – 35,4%, 2006.gadā – 33,7%);
- vidēja profesionāla izglītība – 62,4% (2013.gadā – 51,7%, 2010.gadā – 44,9%, 2006.gadā – 38,0%);
- augstāka izglītība – 57,0% (2013.gadā – 45,9%, 2010.gadā – 36,6%, 2006.gadā – 32,4%).

Līdzīgi kā 2013.gadā, arī 2018.gadā drošības zīmju izvietojumu biežāk atzīmēja valsts sektorā nodarbinātie. Turklāt šādu respondentu īpatsvars palielinājies visos sektoros:

- valsts sektorā nodarbinātie – 63,2% (2013.gadā – 50,5%, 2010.gadā – 40,3%, 2006.gadā – 40,1%);
- privātajā sektorā nodarbinātie – 58,4% (2013.gadā – 46,8%, 2010.gadā – 40,3%, 2006.gadā – 31,8%);
- sabiedriskajās organizācijās nodarbinātie – 38,8% (2013.gadā – 34,9%, 2010.gadā – 9,3%, 2006.gadā – 34,6%).

Apskatot datus pēc uzņēmuma/iestādes lieluma, 2018.gadā nodarbināto, kuri apgalvoja, ka pēdējā gada laikā darba devējs uzņēmumā/iestādē nodrošinājis drošības zīmes, procentuālais sadalījums bija šāds:

- 1-10 nodarbinātie – 49,5% (2013.gadā – 34,3%, 2010.gadā – 37,7%, 2006.gadā – 20,1%);
- 11-49 nodarbinātie – 61,4% (2013.gadā – 50,1%, 2010.gadā – 48,9%, 2006.gadā – 37,7%);

- 50-249 nodarbinātie – 66,6% (2013.gadā – 53,1%, 2010.gadā – 53,4%, 2006.gadā – 39,3%);
- 250 un vairāk nodarbināto – 69,8% (2013.gadā – 65,2%, 2010.gadā – 62,1%, 2006.gadā – 43,0%).

Līdzīgi kā iepriekšējos gados arī 2018.gadā novērojama tendence, ka nodarbinātie no lielākiem uzņēmumiem/iestādēm biežāk norāda, ka tajā pēdējā gada laikā izvietotas drošības zīmes. Tas redzams arī 2018.gada darba devēju aptaujā, tomēr atšķirībā no nodarbināto aptaujas tajā visbiežāk drošības zīmju izvietojumu pieminēja respondenti no uzņēmumiem/iestādēm ar 50-249 nodarbinātajiem.

Jautājumā par to, cik bieži tiek saņemta alga aploksnē, 2018.gadā, tendence ir līdzīga kā iepriekšējos pētījumos, proti, nedaudz biežāk drošības zīmes nodrošinātas uzņēmumos/iestādēs, kuros alga nekad netiek maksāta aploksnē:

- alga netiek maksāta aploksnē – 60,4% (2013.gadā – 49,5%, 2010.gadā – 41,4%, 2006.gadā – 36,9%);
- alga tiek maksāta aploksnē dažreiz – 38,7% (2013.gadā – 44,5%, 2010.gadā – 32,6%, 2006.gadā – 29,9%);
- alga tiek maksāta aploksnē katru mēnesi – 45,6% (2013.gadā – 31,7%, 2010.gadā – 41,0%, 2006.gadā – 23,2%).

Kopumā visbiežāk drošības zīmju izvietojumu darba vietā ir minējuši nodarbinātie no Vidzemes, Zemgales un Rīgas reģioniem, bet visretāk – no Kurzemes un Latgales reģiona:

- Vidzemes reģions – 76,3% (2013.gadā – 46,6%, 2010.gadā – 18,0%);
- Zemgales reģions – 71,5% (2013.gadā – 49,0%, 2010.gadā – 39,7%);
- Rīgas reģions – 61,1% (2013.gadā – 42,4%, 2010.gadā – 45,1%);
- Latgales reģions – 44,0% (2013.gadā – 61,9%, 2010.gadā – 33,0%);
- Kurzemes reģions – 32,9% (2010.gadā – 47,3%, 2013.gadā – 55,0%).

Šie rādītāji ievērojami atšķiras no darba devēju aptaujas rezultātiem, kas varētu būt skaidrojams ar to, ka nodarbināto un darba devēju aptaujas tika veiktas neatkarīgi, kā arī ar to, ka drošības zīmes lielākoties tiek lietotas ilgāk par gadu un nodarbinātie ne vienmēr zina, kad drošības zīmes ir iegādātas.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) aptaujas ietvaros tika lūgts novērtēt, cik lielā mērā Latvijas uzņēmumos/iestādēs tiek ievēroti MK 03.09.2002. noteikumi Nr.400 „Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”. Šajā skalā 1 nozīmē „pavisam netiek ievērotas”, bet 10 – „tiek ievērotas pilnībā”. 2018.gadā DAS Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību noteikumu prasībām vērtēja ar 6,7 punktiem. DAS sniegto vērtējumu procentuālais sadalījums bija šāds:

- ar 9 punktiem Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību noteikumiem novērtēja 10,0% DAS;
- ar 7-8 punktiem – 45,3%;
- ar 5-6 punktiem – 31,8%;
- ar 3-4 punktiem – 6,5%.

2018.gadā neviens DAS Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību attiecīgajiem noteikumiem nenovērtēja ar 10 punktiem vai 1-2 punktiem. Jāņem vērā, ka DAS aptaujā visu piedāvāto normatīvo aktu atbilstība prasībām Latvijas uzņēmumos/iestādēs vērtēta vidēji ar 6,8 punktiem, tātad MK 03.09.2002. noteikumu Nr.400 atbilstība vērtēta nedaudz zemāk. Dati par šī normatīvā akta ievērošanu iepriekšējo pētījumu laikā nav pieejami, tāpēc salīdzinājums dinamikā nav iespējams (2013.gada pētījumā DAS aptauja nenotika). Fokusgrupu diskusijās DAS norāda, ka šiem noteikumiem būtu nepieciešami uzlabojumi, precīzāk, ir nepieciešams atrunāt zīmju izvietojumu situācijās, kad ir jānodrošina vide atbilstoši sanitārajām prasībām. Kā

skaidroja DAS, šādu apstākļu dēļ bieži vien drošības zīmes nav iespējams novietot pie iekārtām, tādēļ tās ir jānovieto pie ieejas durvīm telpā, kurā atrodas šīs iekārtas.

DAS aptaujas ietvaros tika uzdots jautājums, vai pēdējā gada laikā darba devēji uzņēmumos/iestādēs ir nodrošinājuši drošības zīmju un signālkrāsojuma izvietošanu. 2018.gadā DAS sniegto atbilžu procentuālais sadalījums bija šāds:

- vienmēr, ja nepieciešams – 65,7%;
- reti, nesistemātiski – 26,4%;
- ir nepieciešams, bet nenodrošina – 6,5%;
- nav nepieciešams – 1,0%.

Kā redzams, 2018.gadā lielākoties uzņēmumos/iestādēs pēdējā gada laikā darba devēji bija nodrošinājuši drošības zīmju un signālkrāsojuma izvietošanu (92,0%), turklāt vairāk nekā puse DAS apgalvoja, ka šādi darba aizsardzības pasākumi nodrošināti vienmēr, ja nepieciešams. Salīdzinoši neliels īpatsvars DAS apgalvoja, ka uzņēmumos/iestādēs netiek nodrošināta drošības zīmju un signālkrāsojuma izvietošana, kaut gan tas ir nepieciešams. Dati par drošības zīmju un signālkrāsojuma izvietošanu iepriekšējo pētījumu laikā nav pieejami, tāpēc salīdzinājums dinamikā nav iespējams (2013.gada pētījumā DAS aptauja nenotika).

Salīdzinot ar darba devēju un nodarbināto aptaujas rezultātiem, 2018.gadā DAS biežāk apgalvoja, ka drošības zīmes uzņēmumos/iestādēs pēdējā gada laikā tika nodrošinātas. To iespējams skaidrot ar lielāku DAS izpratni par to, kas ir drošības zīmes, kur un kādā veidā tās būtu jāizvieto.

Secinājumi

1. 2018.gadā darba devēji retāk nekā 2013.gadā atzīmējuši, ka viņi pēdējā gada laikā ir ieguldījuši līdzekļus drošības zīmju izvietojšanai (2018.gadā – 26,8%, 2013.gadā – 37,3%, 2010.gadā – 44,2%, 2006.gadā – 44,5%), bet nodarbināto aptaujā vērojama pretēja tendence – aptaujāto, kuri apgalvo, ka drošības zīmes uzņēmumā/iestādē pēdējā gada laikā ir nodrošinātas, īpatsvars ir ievērojami palielinājies (2018.gadā – 59,3%, 2013.gadā – 33,9%, 2010.gadā – 40,3%, 2006.gadā – 34,8%). Šādas izmaiņas var saistīt ar faktu, ka drošības zīmes lielākoties tiek lietotas ilgāk par gadu, līdz ar to nav nepieciešams tajās ieguldīt finansiālos līdzekļus katru gadu, kā arī iespējams nodarbinātajiem ne vienmēr ir skaidrs, kad drošības zīmes ir iegādātas. Vēl jāņem vērā fakts, ka nodarbināto un darba devēju aptaujas tika veiktas neatkarīgi.
2. 2018.gadā DAS Latvijas uzņēmumu/iestāžu atbilstību MK 03.09.2002. noteikumiem Nr.400 „Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā” novērtēja ar 6,7 punktiem, kas, salīdzinot DAS vidējo vērtējumu par citu darba aizsardzības normatīvo aktu atbilstību (6,8), ir nedaudz zemāks rādītājs. Turklāt fokusgrupu diskusijās DAS norādīja, ka šiem noteikumiem būtu nepieciešami uzlabojumi. Vienlaikus, salīdzinot ar darba devēju un nodarbināto aptaujas rezultātiem, 2018.gadā DAS biežāk apgalvoja, ka drošības zīmes uzņēmumos/iestādēs pēdējā gada laikā tika nodrošinātas (2018.gadā – 92,0%).
3. Atbilstoši 2018.gada darba devēju un nodarbināto aptaujas rezultātiem drošības zīmes retāk tiek nodrošinātas mazajos uzņēmumos (1-10 nodarbinātie), jaunajos uzņēmumos (jaunāki par 2015.gadu), sabiedriskajās organizācijās, uzņēmumos ar ārzemju īpašumtiesībām un uzņēmumos, kuros alga tiek maksāta aploksnē.
4. Pēdējo piecu gadu laikā uzlabojusies informācijas pieejamība par drošības zīmēm un to lietošanu – stradavesels.lv pieejams lineāls “Drošības zīmes”, izveidota riska spēle par drošības zīmēm (pieejama.stradavesels.lv), darba vietās un publiskajās telpās plašāk tiek izmantotas dažādas drošības piktogrammas, arī vertikālās norādes, piemēram “Slidena grīda”. Arī šī pētījuma dati, salīdzinot izmaiņas dinamikā, liecina, ka darba vide attiecībā uz drošības zīmju izvietojumu kļūst arvien sakārtotāka.

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2005-2007” un no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010” un to realizācija

1. Ieteicams papildināt MK noteikumus Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā” ar drošības zīmēm, kas bieži sastopamas darba vietās, bet kuras nav iekļautas minēto noteikumu pielikumā. Kā šādus piemērus iespējams minēt dažādas drošības zīmes, ko darba aprikojuma vai iekārtas ražotājs ir jau rūpnīcā izvietojis uz pašas iekārtas vai aprikojuma (piemēram, brīdinājuma zīme par iespējamību saspiest roku, aizlieguma zīme stāvēt zem autoiekrāvēja paceltas kravas, aizlieguma zīmes cilvēku celšanai/vešanai ar autoiekrāvēju u.c.).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Ieteikums nav īstenots. Ieteikums ir aktuāls arī šobrīd.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Ieteikums ir aktuāls un papildus tam nepieciešams uzlabot iekļauto drošības zīmju vizualizāciju (šobrīd tās ir melnbaltas un sliktā kvalitātē). Tāpat nepieciešams iekļaut drošības zīmes, kas tiek lietotas ārzemēs, jo, piemēram, importējot tehniku un iekārtas no ārzemēm, lietotās zīmes var būt nesaprotamas lietotājiem (piemēram – brīdinājuma zīmes par ievilkšanas, iespiešanas risku, aizlieguma zīmes – aizliegts ienākt personām, kurām uzstādīts sirds stimulators u.c.).

2. Ieteicams saskaņot dažādu normatīvo aktu prasības attiecībā uz drošības zīmju lietošanu darba vietās visos normatīvajos aktos, kas nosaka dažādu drošības zīmju lietošanu darba vietās (piemēram, MK noteikumi Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”, Latvijas valsts standartā LVS 446:2003 “Ugunsdrošībai un civilai aizsardzībai lietojamās drošības zīme un signālkrašojums” un MK noteikumi Nr.976 “Noteikumu par kārtību, kādā izvietojami informatīvie uzraksti vai simboli par smēķēšanas aizliegumu un atļauju smēķēt, kā arī par uzrakstu un simbolu paraugiem”).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Ieteikums nav īstenots. Ieteikums ir aktuāls arī šobrīd.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Ieteikums daļēji aktuāls. 2017.gada 20.maijā spēkā stājušies MK 16.05.2017. noteikumi Nr.260 “Noteikumi par kārtību, kādā izvietojami informatīvie uzraksti vai simboli par smēķēšanas aizliegumu vai atļauju smēķēt, kā arī par uzrakstu un simbolu paraugiem”. Bez tam drošības zīmju lietošanu nosaka MK 19.04.2016. noteikumi Nr.238 “Ugunsdrošības noteikumi” un MK 03.09.2002. noteikumi Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”, kur abi normatīvie akti reglamentē vizuāli līdzīgu drošības zīmju lietojumu, savstarpēji pārklājoties. Vērojama arī nekonsekvenca vienāda lietojuma drošības zīmju nosaukumos, piemēram, MK noteikumos Nr.400 brīdinājuma zīme 4.2. “Eksplozīva viela vai sprādzienbīstama telpa” vizuāli ir tāda pati kā MK noteikumos Nr.238 “Ugunsdrošības noteikumi” brīdinājuma zīme 1.1. “Sprādzienbīstams objekts”. MK noteikumos Nr.400, piemēram, evakuācijas zīmes vizuāli atšķiras no MK noteikumos Nr.238 pielikumos attēlotajām evakuācijas zīmēm. Līdz ar to būtu nepieciešams veikt labojumus minētajos MK noteikumos, vienādojot drošības zīmes visos atbilstošajos normatīvajos.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018”

1. Drošības zīmju izvietojumā jāparedz gadījumi, kad drošības zīmi nav iespējams novietot konkrētā vietā (piemēram, sterilās vidēs u.c.), kur tai būtu jābrīdina par noteiktiem riskiem, paredzot to izvietojumu tuvākajā iespējamajā vietā vai pie ieejas konkrētajā telpā ar pastāvošajiem riska faktoriem. Nepieciešams veikt izmaiņas MK 03.09.2002. noteikumos Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”, nosakot nepieciešamo rīcību šādās situācijās.

Izmantotā literatūra

1. Tematiskais pielikums „Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2005–2007” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2007.gads, 146 lpp.
2. Tematiskais pielikums „Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009–2010” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2010.gads, 120 lpp.
3. Tematiskais pielikums „Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012–2013” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2013.gads, 141 lpp.

Informatīvie materiāli

4. Grāmata “Darba drošība”, Rīga, 2010, 278 lpp, pieejams:
<http://www.lbas.lv/upload/stuff/201103/darbadrosiba.pdf>

Normatīvie akti

5. MK 16.05.2017. noteikumi Nr.260 “Noteikumi par kārtību, kādā izvietojami informatīvie uzraksti vai simboli par smēķēšanas aizliegumu un atļauju smēķēt, kā arī par uzrakstu un simbolu paraugiem”, pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=290867>
6. MK 19.04.2016. noteikumi Nr.238 “Ugunsdrošības noteikumi”, pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=281646>
7. MK 03.09.2002. noteikumi Nr.400 “Darba aizsardzības prasības drošības zīmju lietošanā” (ar grozījumiem, kas stājās spēkā 13.12.2018.), pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=66071>
8. MK 02.10.2001. noteikumi Nr.421 “Noteikumi par darba vietu aprīkošanu uz ceļiem” (ar grozījumiem, kas stājās spēkā 13.05.2009.), pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=54544>